

voima

1/2023 HELMIKUU | VOIMA.FI
TEEMA: MEDIAKASVATUS

TEHTÄVÄT
MEDIAKASVATUS-
NUMEROON

HYVÄT MEDIAKASVATAJAT,

Valtakunnallisen Mediataitoviikon alkuun ilmestynyt *Voima*-lehti 1/2023 on mediakasvatuksen erikoisnumero ja sen välissä on ajankohtaisia mediakasvatusaineistoja ja -projekteja esittelevä *Mediaattori*-lehti. Aiemmin vastaavat julkaisut ovat ilmestyneet helmikuussa vuosina 2020, 2021 ja 2022.

Voima-lehti on tehty Voiman toimituksen normaalin journalistisen prosessoinnin tuloksena, mutta *Mediaattorin* sisällöntuottamiseen on osallistunut edustajia myös Mediakasvatusseurasta, Koulukinosta, Uutismedian liitosta ja Suomen Rauhanpuolustajista. Mediaattori on osa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa Eurooppakeskeisyydestä maailmakeskeisyyteen -mediakasvatushanketta, jota *Voima* koordinoi, ja jonka kumppaneita ovat Koulukino, Mediakasvatusseura ja Rauhanpuolustajat. *Voiman* vastaavana päätoimittajana on **Emilia Miettinen** ja liitteen **Hanna Niittymäki**. Suuren osan *Mediaattorin* jutuista ovat tuottaneet Rauhanpuolustajien *Tottelemattomuusakatemian* opiskelijat.

Voima-lehti on tehnyt pitkään yhteistyötä koulujen ja mediakasvattajien kanssa vieraillemalla kouluissa ja oppilaitoksissa puhumassa journalismista ja vaikuttamisesta sekä järjestämällä vastamainostyöpajoja. *Voima* toimittaa myös Mediakasvatuksen uutiskirjettä, jonka tilaajat saavat lisätietoa *Voiman* mediakasvatuksellisista sisällöistä ja tietoa alan koulutuksesta ja tapahtumista.

Voiman 1/2023 kannessa ovat konkaritoimittaja ja kirjailija **Markus Leikola** ja nuorempaa journalistisuku-

polvea edustava *Ylioppilaslehden* tuore päätoimittaja **Adele Sevimli**. He kertovat haastatteluissaan toimittajatyöhön liittyvistä vaatimuksista ja ammatti-ihanteista. Lisäksi toimittajuuden rooliodotuksista ja alaan liittyvistä rakenteellisista vinoutumista kertoo *Mediaattorin* päähaastattelussa tietokirjailija ja vapaa toimittaja **Alice Jäske**.

Voiman muut artikkelit kertovat muun muassa Venäjän tukalasta sananvapauden tilasta sekä lehdistön vapauden toteutumisesta muualla maailmassa, kehitysyhteistyön piirissä toteutetusta toimittajakoulutuksesta, vaikuttajamarkkinoinnin ja journalismin suhteesta, tietokonepelien yhteydestä sotapropagandaan sekä naisten muuttuneesta asemasta elokuvateollisuudessa. *Voiman* kulttuurijutuissa haastatellaan esimerkiksi digiaskeesista kirjan kirjoittanutta tietokirjailijaa (**Kimmo Jylhä**), metsään kaipailevaa yhteiskunnallista räppäriä (**Asa**) ja sukupuolittuneesta mediavallankäytöstä näytelmän kirjoittanutta teatteriohjaajaa (**Linda Wallgren**).

Tässä tehtäväliitteessä on harjoituksia oppitunneille. Sen on toimittanut allekirjoittaneen kanssa rauhankasvattaja ja opettaja **Hanna Niittymäki**. Harjoitukset on jaettu kolmeen teemaan: 1. Journalismia ja journalisteja 2. Vaikuttaminen mediassa 3. Taide medianä

Toivomme, että lehdistä ja tehtävistä on teille hyötyä työssänne mediakasvattajina. Olemme kiitollisia kaikenlaisesta palautteesta, jotta voimme tehdä asioita vielä paremmin tulevaisuudessa.

Voiman ja muiden tekijöiden puolesta,

TUOMAS RANTANEN

Voima-lehden kustantaja

tuomas.rantanen@voima.fi

040 507 7165

Voima on vuonna 1999 perustettu valtakunnallinen ilmaisjakelulehti. Se sai valtion tiedonjulkistamispalkinnon jo vuonna 2001. Lukijaseurannan mukaan se tavoittaa yli 180 000 lukijaa vähintään silloin tällöin (TNS Kantar 2019).

Voiman mediakasvatusnumeron välissä on myös *Mediaattori* 1/2023 -liitelehti, joka esittelee ajankohtaisia mediakasvatuksen materiaaleja ja hankkeita.

1. JOURNALISMIA JA JOURNALISTEJA

Tässä osiossa pohditaan journalismia rakenteellisesta näkökulmasta ja toimittajan työnkuvaa. Toisinaan erilaiset ulkoiset vaatimukset ja tottumukset tekevät vaikeaksi riippumattomuuteen ja totuudellisuuteen ammattietiikkansa mukaisesti sitoutuneen toimittajan työn. Monesti erilaiset kulttuuriset ja rakenteelliset vaikutukset jäävät myös toimittajilta itseltään huomaamatta. Mediakasvatuksen yksi tärkeä ulottuvuus on oppia havainnoimaan tällaisia tekijöitä ja niiden vaikutusta.

- c) Laskekaa kuinka iso prosentti *Voiman* (tai muun julkaisun) jutuista käsittelee muita kuin eurooppalaisia tai ns. länsimaisia aiheita.
- d) Lukekaa *Mediaattorin* pääkirjoitus *Maailma sellaisena* kuin se on (s. 2) ja käykää läpi omalla asuinseudulla ilmestyvä isoin sanomalehti (tai *Helsingin Sanomat*) ja etsikää jutut, jotka sijoittuvat muualle kuin niin sanottuihin länsimaihin. Arvioikaa juttujen laatua: vahvistavatko vai purkavatko ne stereotyyppiä kyseisestä alueesta?

1.1. KUKA NÄKYI MEDIASSA?

Käykää läpi *Voima* (ja muitakin esillä olevia julkaisuja) tutkien kuvituksia ja juttujen kirjoittajia. Jättäkää kuitenkin mainokset arvion ulkopuolelle tai tehkää niistä erillinen analyysi.

- a) Laskekaa, miten paljon lehden kuvissa esiintyy mies- ja naisoletettuja. Analysoikaa heidän roolejaan: asiantuntija, toimittaja, "koriste" jne. Laskekaa seuraavaksi lehden kirjoittajien ja kuvaajien oletetut sukupuoli (nimestä sukupuolta ei voi koskaan varmasti päätellä, mutta tässä riittää yleiskuva).
- b) Tutkikaa kuvituksia ja analysoikaa näkyviin vähemmistöihin kuuluvien ihmisten määrää (jotain muuta kuin: valkoinen, vammaaton, cis-sukupuolinen...)

1.2. JOURNALISTIN TYÖNKUVA

Lukekaa artikkelit *Hyviksiäkin pitää tentata* (*Voima* s. 10) *Journalistin sisäinen palo* (*Voima* s. 23) ja *Kolmas näkökulma* (*Mediaattori* s. 2) ja vastatkaa ryhmissä seuraaviin kysymyksiin:

- a) Minkälaisia ominaisuuksia ja käytäntöjä hyvällä toimittajalla on? Minkälaisia haasteita toimittaja kohtaa työssään? Mikä on journalismin tehtävä?
- b) Hyödyntäkää kohdan a) vastauksia ja pitäkää kuvitelua työhaastattelua kesätoimittajan työhön.
- c) Vertailkaa *Journalistin sisäinen palo* -juttua ja *Voima*/audio podcastin *Median politiikkaa* toimittajan työnkuvaa käsittelevää alkuosaa, jonka pohjalta lehtiartikkeli on kirjoitettu. Miten kirjoitettu teksti ja radiohaastattelu mielestänne eroavat toisistaan?

KUVA: NAUSKA

KUVA: ESSI RUMAKKO

1.3. VAPAA VAI VANGITTU MEDIA?

- Jakautukaa pareihin. Toinen parista lukee *Voiman* sivulta 21 **Miia Vistilän** jutun *Lehdistönvapausindeksi paljastaa demokratian* ja toinen *Mediaattorin* sivulta 12–13 **Hanna Niittymäen** jutun *Mitä on sananvapaus ja missä sitä on tarjolla?* Molemmat tekstit käsittelevät Reportterit ilman rajoja -järjestön vuoden 2022 lehdistönvapausindexiä.
- Pohtikaa miillaisia näkökulmaeroja jutuissa on keskenään?
- Tutustukaa rfs.org-sivuston lehdistönvapausindexiin. Valitkaa esimerkiksi kolme itselle kiinnostavaa valtiota listauksen eri kohdista ja selvittäkää, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet kunkin maan tulokseen. Klikkaamalla valtion nimeä listalla avautuu taustoittava artikkeli. Esitellään löytöjä toisillenne.
- Menkää osoitteeseen www.jsn.fi/paatokset, josta löytyy listattuna Julkisen sanan neuvoston tekemiä päätöksiä. Valitkaa joku itseänne kiinnostava tapaus (mieluiten langettavan päätöksen saanut), tutkikaa tarkkaan päätöksen perusteluita ja pohtikaa oletteko asiasta samaa mieltä ja millä perusteella.

1.4. OTSIKOINTIA ERI TARPEISIIN

- Nettiotsikot poikkeavat usein lehtiotsikoista siinä, että niissä kerrotaan jutusta joku uteliaisuutta herättävä tärkeä asia. Hyvä nettiotsikko vastaa silti jutun sisältöä, kun taas niin sanottu *klippiotsikko* pyrkii liioittelemalla ja kärjistämällä saalistamaan lukijoita tavalla, joka usein harmittaa lukijaa, kun juttu ei anna kunnon katetta otsikolle.
- Tutkikaa aukeamalle (s. 26–27) eri otsikoiden alle koottuja *Helsingin Sanomien* nettiotsikoita. Pohtikaa, mitä otsikot tällä tavalla asiayhteydestään irrotettuina tuntavat viestivän.
 - Lukekaa **Kimmo Jylhämön** (s. 50), **Asan** (s. 46) tai **Linda Wallgrenin** (s. 48) haastattelu. Keksikää sille mahdollisimman vetävä otsikko, jolle löytyy jutusta täysi kate. Keksikää seuraavaksi liioitteleva klikki-otsikko, jossa on joku yhteys tekstiin mutta silti päättökäytöksensä vain houkuttaa lukijoita piittaamatta siitä, miten otsikko lopulta vastaa juttua.

Säästäminen | Sähkön hinta voi iskeä rinteisiin: hiihtohissit liikkuisivat 10 sekuntia hitaammin

Talous | Työuupumus

Tunnistaako työpaikoilla liikkuva burnout-robotti jatkossa työuupumuksen? VTT pyrkii tunnistamaan työuupumusta tekoälyn avulla

Urheilu

Antti Rintanen, 28, on jo lääkäri, neljän lapsen isä, maailmanmestari ja vaimokin tekee uraa: nyt hän paljastaa miten perheen aika riittää kaikkeen

Juoksu | Jalkaproteesia käyttävä 46-vuotias nainen juoksi maratonin 104 peräkkäisenä päivänä

Asuminen | Uusi ilmiö mullistaa omakotitalojen markkinat: Virtaset rakensivat kodin, jossa ei ole yhtään ylimääräistä tilaa

Kotimaa 8:30

2. VAIKUTTAMINEN MEDIASSA

Totalitaarisissa maissa valtio voi ohjata tarkkaan, mitä medioissa kerrotaan. Suomen kaltaisissa maissa, joissa sananvapaus on perusoikeus, media ei toimi keskitetysti ohjattuna, vaan eri toimitusten mediasisällöt rakentuvat niiden itse valitsemista näkökulmista käsin.

Juuri näihin näkökulmiin pyrkivät monet ulkopuoliset tahot omassa asiassaan vaikuttamaan. Toimittajan työssä ja median seuraamisessa on tärkeä huomata tällaisten vaikutuspyrkimysten olemassaolo ja mahdolliset onnistumiset toimituksellisiin sisältöihin vaikuttamisessa.

2.1 YSTÄVÄNI INFLUENSSEERI

Lukekaa **Jari Tammisen** artikkeli *Kenen lauluja media laulaa?* (s. 40).

- Googlatkaa jutussa mainittuja influenssereita tai omia suosikkejanne ja tutkikaa heidän postauksiaan sillä silmällä, miten mahdollisten rahoittajien viestit tulevat niissä esiin.
- Myös henkilöitä ilman kaupallista yhteistyötä voi pitää influenssereina, jos he pyrkivät vaikuttamaan yhteiskunnallisesti. Tiedätkö tällaisia henkilöitä? Tutustukaa esimerkiksi Häiriköt päämajaan Facebookissa tai Instagramissa.

2.2 VIDEOPELIT OSANA SOTATEOLLISUUTTA

Lukekaa **Julius Halmeen** artikkeli *Immersiivistä propagandaa* (s. 44).

- Arvioikaa, millaisia konkreettisia vaikutuksia pelaajien maailmankuvaan saattaa olla *Call of Duty: Modern Warfare 1 ja 2* pelien pelaamisella.
- Syventykää artikkelin osaan *Armeija jalkautuu internetiin* ja listatkaa keinoja, joilla Yhdysvaltojen armeija on hyödyntänyt peliteollisuutta työssään.
- Tiedätkö pelejä, joissa sotaa ei tarkasteltaisi yksinomaan taistelusuorituksina, vaan joissa olisi sotaan ja väkivaltaan kriittinen näkökulma? Jos ette tiedä, suunnitelkaa sellainen peli. Kirjoittakaa sille synopsis.

2.3 NÄKÖKULMIA SOTAAN JA VENÄJÄÄN

- a) Lukekaa Venäjän nykytilaa käsittelevät jutut sivuilta 15–18 ja **Markus Leikolan** haastattelun (s. 24) kappale *Putinin demonisointi ei lisää ymmärrystä*. Googlatkaa suomalaisten medioiden tuoreita juttuja ja koittakaa löytää mahdollisimman paljon kirjoituksia, joissa kuvataan venäläisten aktivistien, taiteilijoiden, toimittajien ja muiden toisinajattelijoiden näkemyksiä siitä, mitä Venäjällä tapahtuu.
- b) Lukekaa **Daria Tarkhovan** juttu *Media toiseuttaa erityisesti sodan aikana* (Mediaattori s. 4) ja käykää ryhmissä keskustelua siitä, miksi ukrainalaiset pakolaiset ovat ainakin keskimäärin saaneet lämpimämmän vastaanoton Suomeen kuin esimerkiksi muutama vuosi sitten saapuneet afganistanilaiset ja irakilaiset.

2.4 IHMISKÄSITYKSIÄ JA SUORITUSPAINeita

Tutustukaa vastamainokseen (s. 13) ja sitä taustoittavaan **Jari Tammisen** artikkeliin *Kerro, kerro kuvastin* (s. 12), *Juokse sinäkin maraton* (s. 26–27) *Helsingin Sanomista* poimittuun otsikkokokoelmaan sekä **Matilda Koiviston** artikkeliin *Tiktokia mielenterveydestä* (s. 42).

- a) Katsokaa *So'Real*-vastamainosta. Kosmetiikkateollisuus ja mainokset luovat odotuksia ja toiveita ulkonäölle. Kuinka kauneusihanteisiin liittyvä vaatimus tai odotus "aitoudesta" näyttäytyy ja minkälaisia ongelmia tuohon vaatimukseen sisältyy? Tuleeko teille mieleen esimerkkejä mainoksista tai somesta? Miten sosiaalinen media voi toimia asetettujen ihanteiden haastamisen apuvälineenä?
- b) Tutustukaa *Kokemusasiantuntija Laura* -tiliin Tiktokissa ja tehkää ryhmätyönä video, jossa käsitellään mielenterveyden, itsetunnon tai yhteisöllisyyden vahvistamista.
- c) Piirtäkää kuva ihmisestä, joka toteuttaisi sivujen 26–27 *Juokse sinäkin maraton* -jutun otsikoiden ihmiskäsi-

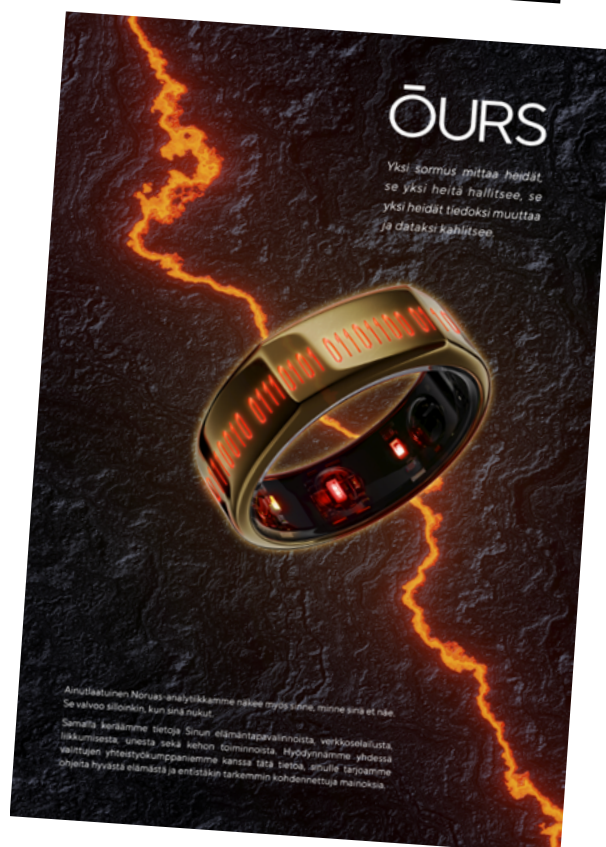
tystä parhaalla mahdollisella tavalla. Kirjatkaa kuvaan kyseisen ihmisen ominaisuuksia: taitoja, luonteen piirteitä, vahvuuksia ja heikkouksia. Eläytykää kyseisen ihmisen rooliin ja kirjoittakaa hänen mielipidekirjoitus *Helsingin Sanomiin* tärkeäksi kokemastanne aiheesta tai raportti hänen päiväohjelmastaan satunnaisena maanantaina, tyyliä ironia.

- d) Analysoikaa, mistä on kysymys **Karstein Vollen** pilakuvassa (s. 9). Mitä ongelmia syntyy, kun poliitikot käyttävät imagon muodostukseensa kuvankäsittelyä ja muuta manipulaatiota?

2.5 MAINOSTEN VAIKUTTAVUUS JA VASTAMAINOKSET

Voima on mainosrahoitteinen ilmaisjakelulehti. Siksi lehdessä on paljon mainoksia ilmoittajilta, jotka uskovat tavoittavansa *Voiman* kautta itselleen sopivaa yleisöä. Mainoksen tekijät yrittävät yleensä herättää lukijoiden huomiota räiskyvillä väreillä, provosoivilla otsikoilla ja kiinnostavan näköisillä ihmishahmoilla. Mainostajat ajattelevat toisinaan, että ärsyttäminen toimii, koska sitä kautta mainostettava asia jää helpommin mieleen kuin mielistelemällä. Kaikki lehtimainokset eivät ole kaupallisia tuotemainoksia, vaan monet yhteiskunnalliset mainostajat haluavat viestiä omista pyrkimyksistään maksetulla palstatilalla.

- Käykää läpi *Voimassa* (ja muissa medioissa) näkyviä mainoksia ja miettikää, mitä kullakin mainoksella halutaan välittää ja miksi mainos on juuri siinä mediassa.
- Vertailkaa koulutovereiden, opettajan ja vaikkapa perheenjäsentenne kanssa sitä, millaisia mainoksia sosiaalinen media kullekin tarjoilee. Voitte myös verrata googlen tai jonkun muun hakukokeen tuottamia hakutuloksia eri henkilöille.
- Journalististen käytäntöjen mukaan mainosten pitää olla aina selvästi toimituksellisesta aineistosta erottuvia. *Voimassa* on julkaistu journalistisia vastamainoksia lehden perustamisesta eli vuodesta 1999 alkaen. Vastamainoksilla tarkoitetaan muodoltaan mainoksia muistuttavia aineistoja, joilla ei ole tarkoitus mainostaa mitään, vaan pyrkiä avaamaan mainosten vaikutuspyrkimyksiä. Tutustukaa vastamainosgalleriaan osoitteessa voima.fi/vastamainokset. Kerätkää ryhmissä erilaisia lehdissä tai netissä olevia mainoksia ja tehkää niistä itse uusia versioita, joissa kyseenalaistetaan ja/tai parodioidaan mainosten alkuperäisiä vaikutuspyrkimyksiä.

3. TAIDE MEDIANA

Voima-lehdessä on monipuolisesti juttuja kulttuurin kentältä. Tässä numerossa esillä ovat ainakin valokuvat, teatteri, elokuvat, pelit, kirjat ja sarjakuva. Taiteenlajit ovat usein itsessään medioita, jotka tavoittavat eri tavoin vastaanottajia. Joissain taideteoksissa yleisön välitön palaute on osa teosta.

3.1 SUKUPUOLI TAITEISSA JA MEDIASSA

Lukekaa **Iida Simeksen** juttu *Lievää jahtia* (s. 11), **Tuomas Rantasen** arvio *#Meetoo nukketeatterissa* (s. 49). Listatkaa viime aikojen elokuvia, televisiosarjoja ja pelejä, joissa sukupuolirooleja on käsitelty uudistavalla tavalla.

- Googlatkaa **Gallen-Kallelan** Aino-triptyykki ja analysoi-kaa sitä. Etsikää muita kuuluisia suomalaisia maalauksia ja tutkikaa sukupuolirooleja niissä.
- Lukekaa **Elisa Heleniuksen** artikkeli *Naiset ottavat paikkansa elokuvateollisuudessa* (s. 52). Miettikää artikkelissa esiintuvia elokuvia tai viime aikojen suosikkielokuvianne ja sarjojanne. Selvittäkää onko niiden takana naisohjaajia, -käsikirjoittajia tai -tuottajia. Arvioikaa, miten sukupuoli näkyy tuotteen näkökulmissa vai näykökö mitenkään?
- Lukekaa **Linda Wallgrenin** haastattelu (s. 48). Etsikää ryhmässä iltapäivälehtien sivulta kohu-uutisia, joissa sukupuolirooleilla vaikuttaa olevan merkitystä. Googlatkaa esimerkiksi **Sanna Marinin** biletystä koskevia juttua ja keskustelkaa pienryhmissä siitä, onko Marinin sukupuoli niiden perusteella merkitsevä tekijä kohun syntymiselle.

3.2 PASTISSI

Lukekaa **Emilia Männynvälän** haastattelu *Metsään ja takaisin* (s. 46), jossa muusikko **Asa** kertoo työstään sekä **Antti Kurkon** kirjoittama levyarvio **Laineen Kasperin** *Rare 7.0* (s. 47)

- Valitkaa joku Asan tai Laineen Kasperin tuore kappale ja tehkää siitä mukaileva oma sanoitus. Sisällyttäkää tekstiinne sekä yhteiskunnallista kannanottoa että henkilökohtaista fiilistelyä.
- Esitelkää toisillenne raplyriikoita, joissa on mielestänne tärkeä sanoma ja jotka ovat tehneet teihin vaikutuksen.

KUVA: ALEKSANDRA LEMKE

Bea and Trang

3.3 KUVIEN TULKINTAA

Tutustukaa *Kuvajournalismin helmiin* (s. 28–29) ja **Aleksandra Lemken** valokuvanäyttelystä kertovaan juttuun *Ihminen katsoo ihmistä* (s. 36)

- Valitkaa yksi tai useampia kuvia ja analysoikaa kuvia pareittain tai pienryhmissä: Mitä kuvassa tapahtuu? Mitä jännitteitä ja valta-asetelmia siitä löytyy? Miten henkilöt näyttäytyvät suhteessa erilaisiin rooliodotuksiin?
- Tehkää jostain valitsemastanne kuvasta uusi versio, jossa valta-asetelmat tai näkökulmat ovat tavalla tai toisella erilaisia kuin alkuperäisessä.

KUVA: HEIKKI SAUKKOMAA

Uutiskuva 2019 kunniamaininta. Presidentit Sauli Niinistö ja Donald Trump tapasivat Washingtonissa lokakuussa 2019.